

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 116 (2003)

Artikel: Il conjunctiv i'l vallader : prouva da valütaziun da l'adöver dal conjunctiv discurri

Autor: Caprez, Uorschla Natalia

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-236844>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Il conjunctiv i'l vallader

Prouva da valütaziun da l'adöver dal conjunctiv discurri

Uorschla Natalia Caprez

1. Introducziun

La constataziun cha l'adöver dal conjunctiv s'diminuischa vieplü i'l vallader discurri a favur da l'indicativ preschaint, ha svaglià l'interess in mai da guardar plü a fuond quist svilup. Siond consciainta cha la regressiun dal conjunctiv ha plüssas funtanas, am n'haja stuvüda re-strendscher. D'üna vart n'haja examinà la structura morfologica dals verbs per evaluar la conseguenza sün l'adöver dal modus. Da tschella n'haja resguardà tscherts aspets pertoccond la pusiziun sociala dals/das locutuors/uras per valütar seguond quels l'applicaziun dal conjunctiv. Eu m'ha eir dumandada sch'ün'influenza tudais-cha füss pussibla e m'ha confruntada culla cumplexità e la problematica da quist'ipotesa.

Per avoir la survista da l'utilisaziun da quist modus füssa da resguardar eir oters factuors sco la relaziun tanter il conjunctiv i'l context da la frasa e seis adöver correspondent, l'importanza da la conjunctiun 'cha' o il conjunctiv i'l passà ed i'l avegnir.

In quai chi riguarda la tscherna dals/das pledaders/ras vöglija far amo alchünas remarchas: Las vainch persunas dumandadas sun tschernüdas tenor tscherts criteris socials, importants per la valütaziun. Ellas nu rapreschaintan dimena la cumposiziun tipica da la populaziun valladra. Ultra da quai as poja evaluar tendenzas a man dals resultats da vainch locutuors/uras be d'ün möd limità. Implü es cumparüda eir la dumonda, co registrar l'adöver dal conjunctiv da möd cha'l/la pledader/ra as santa in üna situaziun da conversaziun chi correspuonda al minchadi.

2. Ipotesas davart motivs linguistics importants a regard l'adöver dal conjunctiv i'l vallader

Daspö ün pêr decennis as constatescha il seguaint svilup in vallader: Il/la pledader/ra rimplazza vieplü il conjunctiv cun l'indicativ preschaint e sa per conseguenza viemain quals cas chi pretendan il conjunctiv. Eir las cugnuschentschas da la morfologia dals verbs as dimi-

nuischan. Ils motifs linguistics chi pudessan avair dat andit a quist svilup han dachefar tenor supposiziun impustüt culla morfologia dals verbs e per part fors'eir cull'influenza tudais-cha.

2.1. Motivs pertoccond la morfologia dals verbs regulars ed irregulars

a) La morfologia dals verbs regulars

La fuorma morfologica dals verbs regulars illa 2. sg., 3. sg. e 3. pl. da l'indicativ preschaint es identica culla conjugaziun i'l conjunctiv illas persunas manzunadas.

Persuna	Indicativ preschaint	Conjunctiv
2. sg.	tü mangiast	cha tü mangiast
3. sg.	el/ella mangia	ch'el/ella mangia
3. pl.	els/ellas mangian	ch'els/ellas mangian

Il/la locutur/a es d'vantà/da cun ir dal temp malsgür/a in quai chi re-guarda il modus da quistas persunas, q. v. d. l'indicativ e'l conjunctiv, o nu til disferenzchescha dafatta plü. I'l seguond cas interpretescha'l/la il conjunctiv dad indicativ preschaint pervi cha la conjugaziun i'l preschaint es plü frequainta ed a listess mumaint eir cuntschainta. Per consequenza ütilisescha il/la pledader/ra eir illa 1. sg., 1. pl. e 2. pl. l'indicativ preschaint.

Siond chi's douvra suvent tant la 3. sg. sco eir la 3. pl., rinforzeschna implü cun agüd da la 2. sg. quista tendenza illas persunas restantas.

Eir il fat cha'ls verbs regulars as distinguan malapaina illa 1. sg., illa 1. pl. e 2. pl. i'ls duos modus, sustegna sgüra la tendenza da simplifichar il conjunctiv cun l'indicativ preschaint.

Persuna	Indicativ preschaint	Conjunctiv
1. sg.	eu mang	ch'eu mangia
1. pl.	nus mangiáin	cha nus mángian
2. pl.	vus mangiáivat ¹	cha vus mángiat
→ l'accent es spostà		

---

¹ Lingua discurrenda; lingua scritta: 'vus mangiais'

b) La morfologia dals verbs irregulars

La differenza tanter la morfologia dals verbs irregulars i'l indicativ preschaint ed i'l conjunctiv es evidainta in tuot las personas. Il/la locutor/a po distinguer uschè il modus a man da la fuorma dal verb, quai chi nun es il cas illa 2. sg., 3. sg. e 3. pl. dals verbs regulars. I's pudess dimena spettar ch'el/ella douvra daplü il conjunctiv cun verbs irregulars co cun verbs regulars.

Però las fuormas morfologicas dals verbs irregulars i'l conjunctiv sun per part fich difficilas e perquai as substituisscha plan a plan eir quistas conjugaziuns cun l'indicativ preschaint chi'd es plü simpel.

Persuna	Indicativ preschaint	Conjunctiv
1. sg.	eu stögl	ch'eu stopcha
2. sg.	tü stoust	cha tü stopchast
3. sg.	el/ella sto	ch'el/ella stopcha
1. pl.	nus stuvain	cha nus stopchan
2. pl.	vus stuvais	cha vus stopchat
3. pl.	el/ellas ston	ch'els/ellas stopchan

2.2. Cumplexità e problematica da l'ipotesa da l'influenza tudais-cha

Per cumprovar ün'influenza eventuala dal tudais-ch in rumantsch chi provochescha il rimplazzamaint dal conjunctiv cun l'indicativ preschaint per rumantsch, sto pretender l'exaimpel rumantsch il conjunctiv e l'exaimpel identic tudais-ch l'indicativ preschaint. Quai es pussibel scha:

- a) La frasa tudais-cha identica a la rumantscha pretenda l'indicativ preschaint.
- b) La frasa tudais-cha identica a la rumantscha pretenda il conjunctiv, ma il/la locutor/a douvra tuottüna e pelplü l'indicativ preschaint.

Las dumondas seguaintas surgischan:

1. Es il/la pledader/ra bun/a da disferenzchar ils modus conjunctiv ed indicativ preschaint per tudais-ch e da far lura la traducziun adequata per rumantsch?

2. Tant i'l tudais-ch da scrittüra sco i'l dialect svizzer exista il «Konjunktiv I» e'l «Konjunktiv II», fuormà culs verbs auxiliars «würden» (tudais-ch da scrittüra) o «würden» e «tun» (dialect svizzer). Per rumantsch nu's cugnuoscha üna fuormaziun dal conjunctiv cun ün verb auxiliar.
Qual modus surpiglia il/la locutor/a in ün tal cas?
3. Quals motivs morfologics i'l sistem tudais-ch dal conjunctiv provocheschan l'adöver da l'indicativ preschaint chi influenzescha il rumantsch? E dependa l'influenza tudais-cha propcha dals differents verbs tudais-chs e da lur morfologia?
4. Po il/la pledader/ra vairamaing respuonder cun evidenza a la dumonda sch'el as referescha al tudais-ch da scrittüra o al dialect svizzer in cas da malsgürezza i'l conjunctiv rumantsch?
5. Sun las consequenzas da criteris linguistics interns al vallader sco p.ex. la morfologia dals verbs regulars ed irregulars, o da criteris socials, plü decisivas per l'augmentaziun respectivamaing la diminuziun dal conjunctiv co l'influenza dal modus tudais-ch?

Scha'l/la locutor/a surpiglia dal tudais-ch l'indicativ preschaint i'ls cas manzunats in 2.2. a) e b), esa bain pussibel chi succeda listess cul conjunctiv. Ils systems dal conjunctiv e da l'indicativ preschaint tudais-ch s'integressan i'l rumantsch. Be a man d'ün'analisa da tuot il sistem dal conjunctiv tudais-ch, dimena dal tudais-ch da scrittüra e dals differents dialects discurrets dals/da las pledaders/ras, as pudessa cumprovar a fuond ün'influenza tudais-cha. Cun quai as rivessa in domenas vastas, per part gnanca perscrutadas dals dialectologs. Uschè demuossess l'evaluaziun d'ün möd plü precis e plü rapreschentativ pel tudais-ch in quals cas cha'l/la locutor/a ütiliescha in qual sistem il conjunctiv o l'indicativ preschaint.

Per la valütaziun complexa dals exaimpels rumantschs identics als tudais-chs as stuvesa dimena implü trar in consideraziun mincha singul punct da vista enumerà survart (1.-5.).

3. Ipotesas davart aspets socials decisivs per l'adöver dal conjunctiv

Per avoir ün purtret cumplet da mincha pledader/ra a regard l'ütilizaziun dal modus, as staja resguardar tuot ils motivs socials d'importanza in connex cun l'adöver dal conjunctiv.

Implü domineschan ils üns als oters. Id es da tils considerar in con- nex culs resultats dal/da la locutur/a tenor la scala da lur relevanza per l'applicaziun dal modus.

3.1. L'età

Il conjunctiv, vis illa perspectiva diacrona, vain substitui vieplü dal preschaint. Pledaders/ras plü vegl(ia)s douvran pel solit daplü quist modus. Aviond imprais las structuradas da basa da la lingua cur cha l'influenza dal svilup da simplificaziun dal conjunctiv d'eira main gronda, s'han quellas rinforzadas. Ils/las locutuors/uras resistan plü facilmaing a quist svilup co'ls /las pledaders/ras plü giuvens/nas ed üttiliseschan daplü il conjunctiv.

3.2. Locutur/a da lingua materna rumantscha o pledader/ra biling/ua

La constellaziun dals/da las locutuors/uras dumandats/das pertoc- cond las linguas da contact, es la seguainta:

1. a) e b) Il/la pledader/ra da lingua materna rumantscha as referischa al tudais-ch da scrittüra.
2. Il/la locutur/a da lingua materna rumantscha as referischa al dialect svizzer.
3. Il/la pledader/ra biling/ua as referischa al dialect svizzer.

In quai chi riguarda l'adöver dal conjunctiv per tudais-ch dals/da las locutuors/uras dumandats/das, as poja suotdivider seguond suppo- siziun la prüma categoria in duos gruppas:

- a) Ils/las pledaders/ras, s'occupond bler da la lingua scritta tudais-cha, fan adöver dal «Konjunktiv I» i'l tudais-ch da scrittüra in exaimpels chi pretendan quel modus.
- b) Ils/las locutuors/uras da lingua materna invezza, chi üttiliseschan d'inrar la lingua tudais-cha scritta, douvran plüchöntschi l'indicativ preschaint, minchatant il «Konjunktiv II» e bod mai il «Konjunktiv I».

Ils/las pledaders/ras as referind al dialect svizzer (2. e 3. categoria) douvran be amo qua o là il «Konjunktiv I», inschinà il «Konjunktiv II» e fich suvent l'indicativ preschaint.

Ils exaimpels dal questiuari sun structurats seguond 2.2. a) e b). Id es pussibel cha'l tudais-ch influenzescha be scha'l/la locutur/a douvra per tudais-ch l'indicativ preschaint impè dal conjunctiv, ed i'l exaimpel identic in rumantsch l'indicativ preschaint impè dal conjunctiv.

Ils/las pledaders/ras biling(ua)s sun probabelmaing plü malsgür(a)s i'l adöver dal conjunctiv per rumantsch co'ls/las locutuors/uras da lingua materna. Causa cha'l dialect svizzer tils es fich daspera - i'l dialect svizzer as rimplazza suvent il conjunctiv cun l'indicativ preschaint - intimescha'l al/a la pledader/ra da far adöver dal preschaint eir i'ls exaimpels identics in rumantsch chi pretendessan il conjunctiv.

Ils/las locutuors/uras da la categoria la), invezza, in dovround per gronda part il «Konjunktiv I» in tudais-ch da scrittüra, subischan be üna minima influenza in tals exaimpels.

In quai chi riguarda las persunas dumandadas da las categorias lb) e 2., sarà l'influenza dal tudais-ch plü ferma pro'ls/las pledaders/ras as referind al dialect svizzer, i'l qual as substituëscha plü suvent il conjunctiv cun l'indicativ preschaint co in tudais-ch da scrittüra.

3.3. Mansterant/a vs. locutur/a scolà/da

Siond cha'l/la mansterant/a ha damain rumantsch in sia carriera scolastica co'l/la pledader/ra scolà/da chi ha fat gimnasi, seminar da magisters/ras o da muossadras (tenor definiziun i'l chapitel 5), douvra'l/la suvent main consciantamaing la lingua, q.v.d. la stilistica, la sintaxa, la grammatica e.u.i.. El/ella ütìlisescha damain il conjunctiv, intant cha'l/la locutur/a scolà/da til douvra.

3.4. L'adöver da la lingua scritta

Daplü cha'l/la pledader/ra s'occupa da la lingua scritta e plü ch'el/ella as confruntescha cun grammatica, sintaxa, ortografia etc. ed uschè eir cul conjunctiv. Cun scriver as confruntesch(a)'l/la amo da plü cul modus co in legiond. La discrepanza tanter la lingua scritta e la lingua discurreida a regard l'adöver dal conjunctiv es relativmaing gronda, perquai douvra il/la locutur/a chi scriva e legia bler, daplü quist modus illa lingua discurreida co'l/la pledader/ra chi s'occupa d'inrar dal vallader scrit.

3.5. *Giarsun/a o scolar/a*

Il/la scolar/a chi ha trattà plüssas jadas il conjunctiv a scoula ed applichà il modus, stu vess cugnuscher zuond bain la morfologia e savoir quals cas chi pretendan il conjunctiv. I nun es però dit ch'el/ella til douvra eir i'l minchadi.

Plü lönch cha'l/la giarsun/a es our d'scoula e main ch'el/ella fa adöver da la lingua scritta. Uschè douvr(a)'l/la viemain il conjunctiv. La scoula sustegna dimena l'adöver dal conjunctiv dūrant quel temp cha'ls/las locutuors/uras tilla frequentan.

4. Structura dal questunari

Tenor las ipotesas pertoccond ils motivs linguistics respunsabels per l'adöver dal conjunctiv sun concepits eir ils exaimpels:

1. Desch exaimpels cun verbs regulars i'l conjunctiv.
2. Desch exaimpels cun verbs irregulars i'l conjunctiv.
3. Oters exaimpels culs istess verbs irregulars, ma in fond attent cha'l conjunctiv vegna pretais.
4. Desch exaimpels valütond ün'influenza tudais-cha pussibla, sturcturats seguond 2.2. a) e b).

Per evitar cha'l/la pledader/ra gnia a savoir chi's tratta i'l questunari dal conjunctiv e metta in conseguenza dapertuot quist modus, pretendan vainch exaimpels l'indicativ preschaint. Els sun miss i'l questunari tanter tschels exaimpels.

Pervi cha'l conjunctiv s'perda impustüt illa lingua discurreda, es il questunari predestinà per far a bocca.

4.1. *Desch exaimpels cun verbs regulars i'l conjunctiv*

1. Eu dschess ch'eu (chaminar) plü ligeramaing co Anna.
2. Id es bain da sperar cha vus (salüdar) a la glied.
3. Il magister da sport ha fat ils exercizis da schlockiar per cha vus (trar) bain la culla.
4. Sar Anton ha vugliü cha nus (leger) vainch paginas.
5. Ella ha spettà cha vus (chantar) üna chanzun per seis ottantavel.
6. Il meidi ha manjà ch'eu (verer) tuot bain.
7. Tü bab nu varast temma cha nus (baiver) tuot teis vin.

8. Id es meglder cha nus (giodair) uossa nosa giuventüna.
9. Il cussagl da scoula dubitescha ch'eu (instruir) cun entusiassem.
10. L'architect Andrea Grond ha vuglù evitar cha nus (finir) avant ils plans.²

4.2. *Desch exaimpels cun verbs irregulars i'l conjunctiv*

1. Basta chi (dar) alch bun tanter ils daints.
2. Il paur ha dumandà a l'uster che ch'els (far) cun tuot las lavadüras.
3. I po dar cha nus (star) quia ün pêr ons.
4. Perche quintast cha tü (avoir) guardà la cuorsa da skis aint illa televisiun?
5. Be cha tü (pudair) tuornar bainbod a chasa.
6. Id es pussibel ch'el (savair) perche chi s'han dispitats.
7. I pudess esser cha vus (stuvair) cumprar svessa la marena.
8. I para be ch'eu (esser) statta davent ons.
9. Eu sun da l'idea cha nus (dir) da che vart cha'l vent tira.
10. I vain dit ch'eu (ir) cun Leta.³

4.3. *Oters exaimpels culs istess verbs irregulars, ma in fond attent cha'l conjunctiv vegna pretais*

I s'inclegia da sai cha locutuors/uras chi han cugnuschtschas da grammatica, san che cha'l term 'conjunctiv' significha. Ma eir sch'els/ellas nu cugnuoschan explicitamaing il term grammatical, suna consciaint(a)s cha la morfologia dal verb as stuves müdar.

---

² Verbs: 'chantar, chaminar, salüdar, trar', 'giodair', 'leger, verer, baiver', 'finir, instruir'

Persunas: La conjugaziun dals verbs regulars i'l indicativ preschaint as distingua illa 1. sg., illa 1. pl. ed illa 2. pl. da la conjugaziun i'l conjunctiv. Perquai sun fats ils exaimpels in quellas trais persunas: 1. sg., 3 exaimpels; 1. pl., 4 exaimpels; 2. pl., 3 exaimpels.

³ Verbs: 'dar, far, star', 'avoir, pudair, savair, stuvair', 'esser', 'dir, ir'

Persunas: La conjugaziun dals verbs irregulars i'l indicativ preschaint as distingua in tuot las persunas da la conjugaziun i'l conjunctiv, perquai nu dependa qualas persunas chi's tschernas.

I'l questiunari sun scumpartits ils exaimpels uschè regularmaing sco pussibel illas differentas persunas per avoir daplü variaziun: 1. sg., 2 exaimpels; 2. sg., 2 exaimpels; 3. sg., 2 exaimpels; 1. pl., 2 exaimpels; 2. pl., 1 exaimpel; 3. pl., 1 exaimpel.

L'exercizi indichescha scha la cugnuschentscha da fuormas difficilas da verbs irregulars i'l conjunctiv es avantman.

- Ella am dà ün chavogn - i vain dit ch'ella
- Tü fast jent quints - i vain dit cha tü
- Tü stast a chasa - i vain dit cha tü
- Vus pudais ir a circus - i vain dit cha vus
- Els nu san üna pulenta - i vain dit ch'els
- Eu sto tuornar - i dischan ch'eu
- El es ün bun ami - i vain dit ch'el
- Nus dschain la vardà - i vain dit cha nus
- Eu vegn a spass mincha dumengia -i vain dit ch'eu

Las frastas cun ün conjunctiv (4.1., 4.2.) sun missas tanter exaimpels cun l'indicativ preschaint, al cuntrari da quistas ultimas frastas. Uschè nu sa il/la locutur/a cun sgürezza qual modus chi'd es pretais in quels exaimpels (4.1., 4.2.). Il congual dals resultats da quist exercizi (4.3.) cun quels da las frastas precedaintas demuossa scha la profuondità da la cugnuschentscha da la fuorma provochescha al/a la locutur/a da tilla dovrar.

L'exercizi 4.3. es fat a la fin dal questiunari per cha'l term 'conjunctiv' o dafatta las fuormas dal conjunctiv dals verbs irregulars nun influenzeschan tschels exaimpels.⁴

4.4. Desch exaimpels valiitond ün'influenza tudais-cha pussibla, structurats seguond 2.2.a) e b)

Pels exaimpels rumantschs valan duos cundiziuns.

1. Il modus es il conjunctiv.
2. Tschinch exaimpels sun concepits cun verbs regulars e tschels tschinch cun verbs irregulars.

Uschè as poja cumprovar ün'influenza da la morfologia chi'd es tuot seguond plü ferma co l'influenza tudais-cha.

---

⁴ Persunas: Per avair danouvamaing daplü varietà, sun scumpartits ils exaimpels in tuot las persunas: 1. sg., 2 exaimpels; 2. sg., 2 exaimpels, 3. sg., 2 exaimpels, 1. pl., 1 exaimpel, 2. pl., 1 exaimpel, 3. pl., 1 exaimpel.

Il/la pledader/ra tschercha las soluziuns seguond il tudais-ch i'l qual el pensa, q. v. d. il tudais-ch da scrittüra o il dialect svizzer:

Ils exaimpels vegnan fats il prüm per rumantsch, lura per tudais-ch, per nun avair l'influenza directa dal tudais-ch.

1. I pudess esser ch'eu am (ris-char) da far il sigl.
Es könnte sein, dass ich (riskieren) einen Sprung zu machen. (er)⁵
2. Eu tem cha vus nu (valair) üna püpa tabac.
Ich befürchte, dass ihr nichts wert (sein).
- 3.6. Seis ami craja ch'eu (discuorrer) bler e (far) pac.
Sein Freund glaubt, dass ich viel (reden) und wenig (machen). (er)
4. Avant co ch'eu (pretender) alch fos, guarda davo.
Bevor ich etwas Falsches (behaupten), schaue ich nach. (er)
5. Id es meglder ch'eu nu til (cugnuoscher).
Es ist besser, dass ich ihn nicht (kennen).
7. Id es bain pussibel cha Teresa (avoir) involà.
Es ist gut möglich, dass Teresa gestohlen (haben).

---

⁵ Modus dals exaimpels tudais-chs:

1. Il «Konjunktiv I» es pussibel. I dependa eir da l'intenziun dal/da la pledader/ra qual modus ch'el/ella tscherna. Pel solit mett(a)'l/la l'indicativ.
2. Il «Konjunktiv I» es pussibel. Cun la 2. pl. però, cun «ihr», as douvra plüchönts ch'el/ella l'indicativ.
- 3./6. I's tratta d'ün discuors indirect chi pretenda il «Konjunktiv I». Bler(a)s locutors/uras nu douvran neir in quist cas plü il conjunctiv.
4. Conjuncziuns chi definischan l'anteriorità, pon pretender il «Konjunktiv I».
5. L'indicativ
7. L'indicativ
8. Frاسas chi espriman ün giavüsch pretendan il «Konjunktiv I». Bler(a)s locutors/uras nu douvran neir in quist cas plü il conjunctiv.
9. Il «Konjunktiv I» es pussibel. I dependa però eir da l'intenziun dal / da la pledader/ra qual modus ch'el/ella tscherna. Pelplü mett(a)'l/la l'indicativ.
10. Frاسas chi espriman ün giavüsch pretendan il «Konjunktiv I». Bler(a)s locutors/uras nu douvran neir in quist cas plü il conjunctiv.

Remarcha: Eir il «Konjunktiv II» es pussibel in tscherts cas.

Exaimpels tenor las duos grammaticas citadas:

- EISENBERG PETER, GELHAUS HERMANN, HENNE HELMUT, SITTA HORST, WELLMANN HANS: *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, Duden Bd. 4, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, Dudenverlag, 1998
- ZIFONUN GISELA, HOFFMANN LUDGER, STRECKER BRUNO: *Grammatik der deutschen Sprache*, Bd. 1-3, Berlin, New York, Walter de Gruyter, 1997.

8. Eu vögl cha tü (esser) punctual/a.
Ich will, dass du pünktlich (sein).
9. Id es necessari cha tuot il cumün (gnir) evacuà.
Es ist notwendig, dass das ganze Dorf evakuiert (werden).
10. Betta as giavüscha cha'l muond nu (ir) suot dal 2000.
Betta wünscht sich, dass die Welt nicht (untergehen) im Jahr 2000.⁶

I'ls exaimpels 1., 3., 4. e 6. es la morfologia dals verbs tant i'l indicativ preschaint sco i'l «Konjunktiv I» listessa i'l tudais-ch da scrittüra. In tals cas esa bain pussibel cha'l/la pledader/ra interpretescha il modus tudais-ch dad indicativ preschaint. La pussibilità dimena d'ün'influenza dal tudais-ch da scrittüra es amo plü gronda cun verbs identics i'l preschaint ed i'l «Konjunktiv I» in tschertas personas. Però ill'evaluaziun nun es quist fat resguardà. Per gnir a savair scha'l/la locutur/a percepiss il verb tudais-ch da conjunctiv o da preschaint in tals cas, sto'l metter ils verbs i'ls istess exaimpels, illa 3. sg. impè dad illa 1. sg., illa quala as disferenzcheschan ils modus «Konjunktiv I» e l'indicativ preschaint. Cun quista metoda esa s'inclegia pussibel d'avair ils resultats güsts be d'ün möd limità.

4.5. *Vainch exaimpels i'l indicativ preschaint*

1. Eu vegn jent in muntogna perquai ch'eu (chaminar) be sco nöglia.
2. Eu'm dumond perche cha vus (salüdar) amo ad els?
3. Bun cha vus (trar) vi per l'on a chejels, inschinà ...
4. Che cha nus (leger) cudeschs lungurus!
5. Es quai vaira cha vus (chantar) 'Chara lingua da la mamma' a Schüschai-ver?
6. S'inclegia ch'eu (verer) giò dal Piz Clünas las quantas chi'd es.
7. Nus nu (baiver) mai gnanc'ün guot scha nus giain cul auto.
8. Uei, co cha nus (giodair) las vacanzas!
9. Eu nu vess mai cret, ma fingià daspö tschinch ons (instruir).
10. Eu sun sgürischma chi (dar) bizoccal da giantar.

---

⁶ Verbs regulars: 'as ris-char', 'valair', 'discuorrer, pretender, cugnuoscher'
 Verbs irregulars: 'far', 'avair', 'esser', 'gnir, ir'
 Personas: Pels verbs regulars: la 1. sg., la 1. pl., la 2. pl.
 Pels verbs irregulars: tuot las personas

11. Di'm tü che cha'ls Nuotclats (far) a Lausanne?
12. Insomma, da quai ch'eu sa, (stuvair) vus amo pajar il rest.
13. Quai s'inclegia da sai cha nus (finir) insembel quist proget.
14. Els staran al nord da la Frantscha perquai cha nus (star) illa Camargue.
15. Tuot chi sa ch'eu (ir) a pes-char.
16. Es quai vaira ch'eu (esser) ün creppun?
17. Nunesa cha tü (avair) üna fom naira?
18. Tü sast cha tü nu stoust, ma cha tü (pudair) gnir pro mai.
19. Anita es sgüra ch'ella (savair) chantar.
20. Eir eu sa cha be nus (dir) la vardà.

Bleras frასas sun fuormadas culla conjuncziun 'cha', tipica per exaimpels chi pretendan il conjunctiv. Implü sun tant las persunas sco eir ils verbs ils istess sco i'ls desch exaimpels cun verbs regulars o irregulars, cull'intenziun da promover listessa situaziun da malsgürezza pel /per la locutur/a sco illa lingua discurredda.

5. Tscherna da las persunas dumandadas

Eu n'ha tschernü almain quatter pledaders/ras per mincha categoria d'età (categorias: 50–60 ons, 30–50 ons, 20–30 ons e 10–20 ons). Da las persunas tschernüdas, accumulscha la prüma ils criteris 'lingua materna rumantscha' e 'scolà/da'⁷, la seguonda listessamaing 'lingua materna rumantscha', ma es 'mansterant/a'. La terza persuna es bilingua e scolada, la quarta bilingua e mansterant/a.

L'ultima categoria dals uffants e dals/da las giuvens/nas fin 20 es fuormada da möd cha almain da tuot quatter uffants respectivamaing giuvens/nas sun tschernüts illa categoria. Ün/a d'el(la)s es da lingua materna rumantscha e va amo a scoula. Il/la seguond/a es eir da lingua materna rumantscha e fa ün manster. Il/la terz/a es ün/a scolar/a biling/ua e'l/la quart/a ün/a mansterant/a biling/ua.

Per mincha locutur/a singul/a n'haja indichà sch'el/ella üttilisescha suvent la lingua scritta e legia bler o sch'el/ella scriva e legia be d'inar rumantsch. Id es evidaint cha scolar(a)s scrivan e legian suvent.

---

⁷ Scolà: il/la pledader/ra ha fat ün gimnasi, il seminari da magisters/ras o da muossardas.

Categoria 1: 50–60 ons

1. lingua materna rumantscha; scolà/da	üls / üls	2
2. lingua materna rumantscha, mansterant/a	üls	1
3. biling/ua; scolà/da	üd'üls	1
4. biling/ua; mansterant/a	üd'üls / üls	2

Categoria 2: 30–50 ons

1. lingua materna rumantscha; scolà/da	üd'üls	1
2. lingua materna rumantscha, mansterant/a	üd'üls	1
3. biling/ua; scolà/da	üls	1
4. biling/ua; mansterant/a	üd'üls	1

Categoria 3: 20–30 ons

1. lingua materna rumantscha; scolà/da	üd'üls	1
2. lingua materna rumantscha, mansterant/a	üd'üls	1
3. biling/ua; scolà/da	üls	1
4. biling/ua; mansterant/a	üd'üls	1

Categoria 4: 10–20 ons

1. da lingua materna rumantscha e va amo a scoula	ras / ras / ras	3
2. da lingua materna rumantscha, mansterant/a	üd'üls	1
3. scolar/a biling/ua	ras	1
4. mansterant/a biling/ua	üd'üls	1 ⁸

6. Evaluaziun in cifras

6.1. Somma dals conjunctivs dals/da las pledaders/ras in tuot ils exaimpels e la media dal/da la singul/a

total: 110 + 104 + 116 = 330 (maximum: 600); Ø 16,5 (maximum: 30)

6.2. L'adiziun dals conjunctivs da tuot ils/las pledaders/ras

a) i'ls desch exaimpels cun verbs regulars
110 (maximum: 200)

---

⁸ Legenda:

üls: üttilisescha suvent la lingua scritta, q. v. d. scriva e legia suvent
üd'üls: üttilisescha d'inrar la lingua scritta, q. v. d. scriva e legia pac
ras: pel mumaint rumantsch a scoula.

- b) i'ls desch exaimpels cun verbs irregulars
104 (maximum: 200)
- c) i'ls desch exaimpels valütond ün'influenza tudais-cha pussibla
116 (maximum: 200)

6.3. L'adiziun dals conjunctivs da tuot ils/las pledaders/ras

- a) i'ls exaimpels valütond la cugnuschtscha morfologica dals verbs irregulars
131 (9 verbs; maximum: 180)
- b) i'ls desch exaimpels cun verbs irregulars (sainza 'avoir')
83 (maximum: 180)

6.4. Quantità da conjunctivs in resguardond ils criteris socials

6.4.1. Ils resultats cumplets

Somma dals conjunctivs dal/da la singul/a pledader/ra

1. i'ls desch exaimpels culs verbs regulars
2. i'ls desch exaimpels culs verbs irregulars
3. i'ls desch exaimpels valütond ün'influenza tudais-cha eventuala

per- suna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1.	10	10	9	4	1	10	4	2	10	4	2	1	3	1	9	5	7	0	10	8
2.	8	10	9	3	3	7	3	4	10	3	6	2	5	1	10	6	3	0	6	5
3.	10	8	10	6	3	8	2	3	8	7	4	3	5	3	8	6	4	2	10	6
	28	28	28	13	7	25	9	9	28	14	12	6	13	5	27	17	14	2	26	19

total: 330 (maximum: 600); Ø 16,5 (maximum: 30)

6.4.2. Età dal/da la pledader/ra

	50-60 ons	30-50 ons	20-30 ons	10-20 ons
persunas	6	4	4	6
total	129	60	36	105
Ø (max. 30)	21,5	15	9	17,5

6.4.3. Oters criteris socials

	Pledader /ra da lingua materna ruman tscha	Pledader /ra bi- ling/ua	Pledader /ra scolà/da	Manste- rant/a	Ûtilise- scha suvent la lin- gua scritta	Ûtilise- scha d'inrar la lin- gua scritta	Sco- la- r(a)s	Giar- sun(a)s
persunas total	11 180	9 150	7 131	7 94	6 150	8 75	4 84	2 21
Ø (max. 30)	16,36	16,66	18,72	13,43	25	9,38	21	10,5

7. Interpretaziun dals resultats a regard las ipotesas

7.1. L'adöver dal conjunctiv cun verbs regulars o irregulars, sainza resguardar ils criteris socials

La supposiziun chi's douvra daplü il conjunctiv cun verbs irregulars co cun verbs regulars pervi da lur fuorma morfologica nu s'ha verificada i'ls exaimpels predestinats perquai.

Ils/las pledaders/ras han miss 110 conjunctivs da 200 pussibels cun verbs regulars e 104 conjunctivs da 200 invezza cun verbs irregulars. Be 7 locutuors/uras da 20 han miss daplü verbs irregulars i'l conjunctiv. Tschel(la)s 13 pledaders/ras han dovrà daplü il conjunctiv cun verbs regulars. In trond in consideraziun eir ils criteris socials relevants i'l chapitel chi segua s'muossan ils resultats però d'ün'otra perspectiva.

Las cugnuschtschas da las fuormas difficilas dals verbs irregulars sun in general magari profuondas. In 131 da 180 cas, i'ls quals il/la locutor/a savaiva ouravant chi gniss pretais il conjunctiv, han ils/las pledaders/ras cugnuschi la morfologia, till'han però dovrada be in 83 da 180 cas i'ls quals nu d'eira indichà la pretaisa dal conjunctiv. Il/la locutor/a nu d'eira dimena sgür/a, quals cas chi pudessan pretender il conjunctiv. Quista malsgürezza as basa sün l'adöver creschent dal preschaint al lö dal conjunctiv d'ürant ils ultims ons.

→ Cugnoscher la fuorma morfologica dals verbs irregulars nu vuol dir tilla douvrar explicitamaing. Cun oters peds: il/la pledader/ra es dvantà/da malsgür/a, in quals exaimpels metter il conjunctiv in conseguenza a la simplificaziun dal conjunctiv cun l'indicativ preschaint d'ürant ils ultims decennis.

7.2 L'adöver dal conjunctiv cun verbs regulars o irregulars a regard il criteri social relevant, q. v. d. l'utilisaziun da la lingua scritta

Locutuors/uras chi douvran suvent la lingua scritta (6 persunas), sainza la categoria da 10 fin 20 ons:

verbs regulars: 74⁹ (maximum: 90); Ø 12,33 (maximum: 15)

verbs irregulars: 76 (maximum: 90); Ø 12,67 (maximum: 15)

Pledaders/ras chi fan adöver d'inrar da la lingua scritta (8 persunas), sainza la categoria da 10 fin 20 ons:

verbs regulars: 26 (maximum: 120); Ø 3,25 (maximum: 15)

verbs irregulars: 49 (maximum: 120); Ø 6,15 (maximum: 15)

→ Ils/las locutuors/uras chi s'occupan dal vallader scrit douvran circa listess bler il conjunctiv cun verbs irregulars sco cun verbs regulars.

El(la)s sun dimena sgür(a)s i'l adöver dal conjunctiv in tuots duos cas. Pledaders/ras inveceza chi scrivan d'inrar vallader douvran in 6,15 cas da 15 il conjunctiv cun verbs irregulars e be in 3,25 da 15 exaimpels cun verbs regulars. Las ipotesas pertoccond la conseguenza da la morfologia dals differents verbs vala dimena pels/per las locutuors/uras chi scrivan e legian pac rumantsch.

→ Ils/las pledaders/ras chi scrivan d'inrar rumantsch cugnuschian meglder il conjunctiv dals verbs irregulars co quel dals verbs regulars, perquai cha la morfologia as distingua i'l indicativ preschaint ed i'l conjunctiv, al cuntrari dals verbs regulars chi's disferenzcheschan be in tschertas persunas. Per conseguenza douvran els daplü il conjunctiv cun verbs irregulars.

7.3. Prouva da valütaziun d'ün'eventuala influenza tudais-cha

a) Metoda per demuossar ün'influenza tudais-cha pussibla in congualond ils resultats dals exaimpels identics per tudais-ch e per rumantsch

---

⁹ Quantità totala: Somma dals conjunctivs cun verbs regulars ed irregulars in tuot ils exaimpels dal questunari.

L'influenza tudais-cha es impossibla scha la persuna dumandada metta per rumantsch il conjunctiv e per tudais-ch l'indicativ preschaint (rumantsch +; tudais-ch - → l'influenza tudais-cha es esclusa). Eir in fond adöver i'l exaimpel tudais-ch dal conjunctiv e per rumantsch da l'indicativ preschaint nun ha il tudais-ch effet sül rumantsch. Però tals resultats gnaran avant be d'inrar (rumantsch -; tudais-ch + → l'influenza tudais-cha es esclusa).

Pigliond il cas cha i'l exaimpel tudais-ch as dovra il «Konjunktiv I» e per rumantsch listessamaing il conjunctiv, as pudessa dedüer l'influenza dal conjunctiv tudais-ch. Però scha'l/la locutor/a metta il conjunctiv per rumantsch es la probabilità da surtour il conjunctiv dal tudais-ch praticamaing esclusa, perquai cha'l/la pledader/ra as rechatta sgüra in quel cas i'l sistem rumantsch dal modus (rumantsch +; tudais-ch + → l'influenza dal tudais-ch es esclusa).

Unicamaing in frusas cha'l/la locutor/a metta i'l tudais-ch da scrittüra o i'l dialect svizzer l'indicativ preschaint ed i'l exaimpel identic rumantsch eir, es ün'influenza tudais-cha pussibla, sper oters factuors sco la morfologia rumantscha dals verbs e sper aspets socials importants per l'adöver dal conjunctiv (rumantsch -; tudais-ch - → influenza tudais-cha pussibla).

b) Adöver dal conjunctiv i'ls exaimpels tudais-chs

Il «Konjunktiv I» es gnü dovrà in tuot be 23 jadas per tudais-ch, damaja bler plü pac co per rumantsch. Impustüt han fat adöver be quatter persunas da quist modus.

Sistematicamaing vain el dovrà in tudais-ch da scrittüra dals duos pledaders plü vegls chi sun magisters. Els as tegnan probabelmaing ad üna norma ch'els han imprais ünsacura, ma chi nun es fingià daspö ons plü actuala per tudais-ch. Quai vala eir per tschels duos pledaders chi fan adöver dal conjunctiv tudais-ch. Eir els han tanter 50 e 60 ons, ma sun bilings (dialect svizzer).

Dal rest, tuot ils quatter pledaders douvran il «Konjunktiv I» eir in cas chi pretendan explicitamaing l'indicativ preschaint. O chi's tratta dad ipercorrecziuns - siond cha'ls pledaders vaivan inolet chi's tratta dal conjunctiv i'l questiunari - o chi's pudess cun quai dafatta as dumandar scha'l rumantsch influenza in quists cas il tudais-ch.

Dal «Konjunktiv II» nun han ils/las pledaders/ras fat adöver in ningüns cas. Quist fat pudess eir avair dachefar culs exaimpels ru-

mantschs precedaints i'ls quals il conjunctiv o l'indicativ preschaint es fuormà sainza verb auxiliar. Il/la locutor/a ha miss cun quai eir per tudais-ch il «Konjunktiv I» o l'indicativ preschaint, sainza resguardar la pussibilità «Konjunktiv II», dimena cul verb auxiliar.

I nu's po neir dedüer da quistas pêr cifras scha la spariziun dal conjunctiv i'l dialect svizzer es plü gronda co in tudais-ch da scrittüra.

c) Relativaziun da l'influenza tudais-cha

Il conjunctiv es gnü dovrà per rumantsch 116 jadas in quists 200 exaimpels, dimena dafatta daplü co i'ls duos oters sets. I'ls exaimpels tudais-chs invezza, è'l gnü dovrà be 23 jadas. Quai demuossa cha l'influenza dal tudais-ch nu po esser determinanta.

Schi's admetta però cha'l tudais-ch haja influenzà tanter oter la regressiun dal conjunctiv rumantsch, malgrà quist'ultima constataziun ed adonta da la cumplexità da l'ipotesa da l'influenza dal tudais-ch (vair 2.2.), liada al fat cha'l rumantsch e'l tudais-ch han duos systems dal conjunctiv ter differentes, as poja recapitular ils resultats seguaints chi's sto però relativar a tuot cas.¹⁰

L'adiziun dals conjunctivs i'ls exaimpels rumantschs cun verbs regulars ed irregulars ed illa traducziun correspondenta

- 1.a) verbs regulars (rumantsch)
- 1.b) verb correspondent tudais-ch
- 2.a) verbs irregulars (rumantsch)
- 2.b) verb correspondent tudais-ch

---

¹⁰ Cun quai cha be quatter locuteurs/uras han fat adöver dal «Konjunktiv I», duos in tudais-ch da scrittüra e duos in dialect svizzer, nu vaglia la paina da disferenzchar las influenzas respectivas.

per- suna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1.a)	5	4	5	2	1	4	0	0	4	3	0	1	0	0	3	1	1	0	5	4
1.b)	3	3	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.a)	5	4	5	4	2	4	2	3	4	4	4	2	5	3	5	5	3	2	5	2
2.b)	5	5	0	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

1 a) verbs regulars: 43 (maximum: 100)

b) 9 conjunctivs (rumantsch + / tudais-ch + : 7)¹¹; (rumantsch - / tudais-ch + : 2)

2. a) verbs irregulars: 73 (maximum: 100)

b) 14 conjunctivs (rumantsch + / tudais-ch + : 13); (rumantsch - / tudais-ch + : 1)

L'adöver da verbs regulars ed irregulars e l'influenza tudais-cha

In 57¹² da 100 cas cun verbs regulars ed in 27 da 100 cas cun verbs irregulars pudess esser ün'influenza tudais-cha probabla.

Siond cha la differenza tanter l'adöver da verbs regulars ed irregulars in quists desch exaimpels es significativa, ed in vista als duos systems fich differents dal conjunctiv rumantsch e tudais-ch, am para evidaint cha l'influenza da la morfologia dals verbs haja gnü la predominanza in quist cas e main l'influenza tudais-cha.

Locutuors/uras da lingua materna rumantscha o biling(ua)s e l'influenza tudais-cha

Persunas bilinguas: influenza tudais-cha probabla:

56 (maximum: 90); 62,22 %

Persunas da lingua materna: influenza tudais-cha probabla:

60 (maximum: 110); 54,55 %

¹¹ vair 7.3. a)

¹² Per esser precis füssa 55 cas. Schi's substrascha ils 2 cas seguaints: (rumantsch - / tudais-ch + : 2) daja 55. Causa cha la differenza es minima nu n'haja fat quel quint per tuot las cifras da quist chapitel.

Pigliand il cas cha'l tudais-ch influenzescha propcha il sistem dal conjunctiv rumantsch, sun ils/las pledaders/ras biling(ua)s ün pa plü suottapostas a quist fat co'ls/las pledaders/ras da lingua materna.

**Pledaders/ras ütilisond suvent la lingua scritta
vs. pledaders/ras ütilisond d'inrar la lingua scritta
e l'influenza tudais-cha**

Causa cha quist criteri social es decisiv per l'adöver dal conjunctiv (voir 7.4.), è'l resguardà eir in quist connex.

Persunas chi douvran suvent la lingua scritta: influenza tudais-cha probabla: 77 (maximum: 100)

Persunas chi douvran d'inrar la lingua scritta: influenza tudais-cha probabla: 39 (maximum: 100)

Be in pacs cas poj'esser pro persunas chi fan adöver suvent da la lingua scritta cha l'indicativ preschaint i'l exaimpel tudais-ch influenzescha il rumantsch, dasper oters factuors. Pro locutuors/uras plü masgür(a)s invezza es la probabilità plü gronda. In daplü da la mità dals cas esa pussibel cha eir il tudais-ch haja influenzà tanter oter.

7.4. Pledaders/ras ütilisond suvent la lingua scritta vs. pledaders/ras ütilisond d'inrar la lingua scritta

La discrepanza tanter ils resultats da pledaders/ras ütilisond suvent la lingua scritta (vallader) e'ls/las pledaders/ras chi tilla douvran be minchatant üna jada es incontestabla. Il/la locutur/a chi s'occupa cun-tinuadamaing da la grammatica cun scriver e chi vezza la fuorma in le-giond, douvra eir illa lingua discurrida in 25 da 28 cas il conjunctiv.

→ Scriver e leger bler rumantsch es la devisa per til megldrar.

Laschond d'vart a quels chi scrivan suvent rumantsch, as muossa l'a-döver dal conjunctiv d'ün'otra perspectiva:

→ La gronda part dals/da las pledaders/ras douvran in circa min-cha terz cas amo il conjunctiv.

In realtà scrivan be plü ils pacs suvent rumantsch.

7.5. *Scolar(a)s vs. giarsun(a)s e l'efficacità da la scoula*

L'importanza da l'applicaziun dal rumantsch as muossa eir pro'ls/las scolar(a)s fin a vainch ons. Il maturand chi varà trattà fingià plü-sas jadas il conjunctiv a scoula ha dovrà in 27 da 30 cas il conjunctiv. Ün'otra locutura vaiva güsta gnü üna clausura dal conjunctiv (26 da 30 conjunctivs).

L'effet da la scoula sün l'utilisaziun dal conjunctiv es considerabel. Id es però eir bain pussibel cha'ls resultats dals/da las scolar(a)s nu correspuondan a l'adöver in realtà dal conjunctiv, cun quai ch'el(la)s nu n'han probabelmaing miss dapertuot il modus cun intuiziun.

In resguardond ils resultats dals/da las giarsun(a)s fin a 20 ons ed implü la categoria d'età da 20 fin 30 ons, da personas chi nu van plü a scoula daspö il minimum 2 ons ed il maximum 14 ons, s'muossa la realtà d'ün'otra vart. Üna giarsuna chi'd ha bandunà avant quatter ons la scoula ha miss in duos cas da trenta il conjunctiv. Ils/las locuteurs/uras da la categoria da 20-30 ons han dovrà in media 9 conjunctivs da 30 pussibels.

La tendenza es la seguainta:

→ La scoula ha üna grond'importanza pel mantegniment dal modus.

→ Plü lösch cha'ls/las pledaders/ras sun our d'scoula e damain cha la gronda part dad el(la)s s'occupa da la lingua scritta. Cun quai va il conjunctiv vieplü in perdanza a favur da l'indicativ preschaint.

7.6. *Locutur/a scolà/da vs. mansterant/a – grà d'importanza da la scolaziun*

La quantità in media da conjunctivs dals/da las pledaders/ras scolats/das es 19,72 conjunctivs da 30 (8 personas), quella dals/da las mansterant(a)s es 13,43 conjunctivs da 30 (6 personas). La differenza nun es immensa, ma listess significativa (62,4% vs. 44,8%). La media da conjunctivs dals/da las locuteurs/uras scolats/das chi nu scrivan bler rumantsch es nempe be 11,33 conjunctivs da 30. Ils/las mansterant(a)s chi scrivan d'inrar rumantsch douvran in 8,2 cas da 30 il conjunctiv.

7.7. *Differenzas tanter las categorias d'età*

Cul prüm sguard paressa cha l'adöver dal conjunctiv chala constan-
tamaing cull'età. Ma darcheu esa da distinguer in mincha categoria
pledaders/ras chi douvran suvent la lingua scritta da locutuors/uras
chi scrivan d'inrar vallader. Ils resultats dals/da las pledaders/ras
sainza quel(la)s chi scrivan e legian bler sun ils seguaints:

- pledaders/ras da 50–60 ons (2 persunas): 10
- pledaders/ras da 30–50 ons (3 persunas): 10,67
- pledaders/ras da 20–30 ons (3 persunas): 7,67
- pledaders/ras da 10–20 ons (2 persunas): 10,5
(maximal: 30)

I nu dependa dimena bler da l'età e cur cha las structuradas da basa
da la lingua s'han fuormadas, ma da quant chi's scriva e legia ru-
mantsch.

8. **Conclusiun**

Pür cun interpretar plü manüdamaing ils resultats dal questiuari
m'haja inaccorta quant important chi'd es da resguardar l'ambiguità
ill'interpretaziun. Plü blers motifs relevants per l'utilisaziun dal con-
junctiv chi's tira in consideraziun e plü cha las tendenzas evaluadas
sun complexas e correspuondan uschè eir a la realità. Eir las ipotesas
da la conseguenza da la morfologia dals verbs regulars respectiva-
maing irregulars sün l'adöver dal conjunctiv s'han nempe verificadas
pür cun tillas resguardar in connex culs criteris socials d'importanza.

L'utilisaziun frequentada da la lingua scritta es l'unic aspet social de-
cisiv per l'applicaziun dal conjunctiv. L'età, la scolaziun e la lingua
materna rumantscha nu sun megldras premissas pel/per la pledader/ra
sch'el/ella nu s'occupa sperapro constantamaing dal vallader scrit.

Cun relativar la supposiziun da l'influenza tudais-cha in examinond
la complexità e la problematica, m'esa gnüda consciaint quants aspets
chi füess da resguardar per fuormar üna metoda da structuraziun e da
valütaziun dals exaimpels chi evaluescha quist'influenza. I'l experi-
maint chi stuvesse demuossar ün'influenz'eventuala dal tudais-ch m'ha-
ja restrendschüda ad alchüns dals factuors. Id es perquai cler chi nu's
po pretender cun evidenza a man dals resultats cha l'influenza dal tu-
dais-ch saja ferma pro pledaders/ras chi nu scrivan bler ed impustüt
in exaimpels cun verbs regulars. Plü important am para il fat cha l'in-

terferenza dal tudais-ch nun es essenziala, siond cha'ls/las locutuors/uras han dovrà in 116 cas da 200 il conjunctiv i'ls exaimpels rumantschs e cun quai cha be quatter locutuors/uras han miss 23 conjunctivs i'ls exaimpels tudais-chs correspondentes. Quists resultats demuossan eir cha'ls/las pledaders/ras fan la differenza tanter ils systems dal conjunctiv rumantsch e tudais-ch.

La confruntaziun cul tema 'L'adöver dal conjunctiv i'l vallader' ed a la fin finala la cristallisaziun dad alchünas tendenzas, nu m'han manada be ad ün oter möd da verer ils criteris socials dal/da la locutur/a in relaziun cun l'adöver dal modus o l'influenza da la morfologia dals verbs regulars ed irregulars, ma eir ad üna perspectiva main purista chi accepta il svilup dal conjunctiv.

